

Progresjonsplan for fagområdene i rammeplanen.

For Mobarn Hauglia
barnehage

Innledning

Rammeplan for barnehagen (2017) er et styringsdokument for barnehager. Barnehagens innhold er her delt inn i 7 fagområder. Fagområdene gjenspeiler områder som har interesse og egenverdi for barn i barnehagealder, og skal bidra til å fremme trivsel, allsidig utvikling og helse. Barnehagen skal se fagområdene i sammenheng, og alle fagområdene skal være en gjennomgående del av barnehagens innhold. Fagområdene er i stor grad de samme som barn senere møter som fag i skolen.

Barnehagens verdigrunnlag og formål skal gi retning for og prege arbeid med fagområdene, og barns rett til medvirkning skal ivaretas. Barns lek danner et viktig grunnlag for arbeidet med fagområdene. Barnehagen skal ta utgangspunkt i barnas engasjement og bidra slik at arbeidet med fagområdene kan oppleves som en meningsfull og morsom del av barns hverdag. Barna skal utvikle kunnskaper og ferdigheter innenfor alle fagområder gjennom undring, utforskning og skapende aktiviteter. For å sikre denne utviklingen er det utarbeidet en progresjonsplan.

Kommunikasjon, språk og tekst

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Skape et variert språkmiljø der barna får mulighet til å oppleve glede ved å bruke språk og kommunisere med andre.
- Synliggjøre språklig og kulturelt mangfold, støtte barnas ulike kulturelle uttrykk og identiteter og fremme mangfold i kommunikasjon, språk og andre uttrykksformer.
- Invitere til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål.
- Oppmuntre barna til å fabulere og leke med språk, lyd, rim og rytme.
- Støtte barnas lek med og utforsking av skriftspråket.
- Bruke varierte formidlingsformer og tilby et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer.
- Inkludere alle barna i språkstimulerende aktiviteter.

MÅL: Barna skal få utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse.

1 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">• Oppleve felles mening i samspill, gjennom:<ul style="list-style-type: none">- Sanger med og uten bevegelse.- Bildebøker.- Få kjennskap til rim og regler.• Utvikle nonverbal og verbal kommunikasjon i:<ul style="list-style-type: none">- Lek- Rutinesituasjoner- Samspill	<ul style="list-style-type: none">- Lese bildebøker/pekebøker sammen med barna.- Bruke sanger, bevegelse, rim og regler i samlinger og rutinesituasjoner.- Bruke konkrete, bevegelse og bilde som støtte.- Leke med lyder.- En til en kontakt.- Være på gulvet sammen med barna.- Beskrive og benevne barns nonverbale og verbale kommunikasjon.- Gjentakelse.

2 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle ferdigheter og interesser fra foregående stadier. - Gjentakelse. - Samtale om opplevelser. - Lyttetrening. - Sette ord på ønsker og følelser. - Gi barna tid til å få uttrykke seg. - Få kjennskap til digitale verktøy. - Bli kjent med sammenhenger mellom ord og bilde. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tegning. - Bruke rim, regler, sanger og bildebøker med enkel tekst. - Bøker og puslespill. - Eventyr, dramatisering og boklesing med og uten konkrete. - Fokus på samtale gjennom aktiv deltagelse. - Beskrive handlinger. - Invitere til rollelek. - Lese bøker på iPad, ta bilder og skrive ut.

3 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier. - Bevisstgjøring på bruk av språket i konfliktsituasjoner, og sette ord på følelser. - Ta ordet og lytte til andre i samlinger. - Få kjennskap til internett - Legge til rette for, å delta i rollelek. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samtale om felles opplevelser hver dag. - Beskrive barns handlinger og følelser. - Oppmuntre barna til å fortelle. - Lese bøker til informasjon og nytenkning. - Gi barna mulighet til å bli kjent med enkelt ord som symbol (ordbilder). - Høytlesning og lydbok. - Fortelle og dramatisere eventyr med og uten konkrete. - Sang og bevegelsesleker. - Bruke internett som oppslagsverktøy.

4 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier.- Utvikle variasjoner innenfor språket.- Preposisjoner, bøyninger, verb osv.- Større kjennskap med språklyder- Øke kjennskap til ulike digitale verktøy- Se sammenheng mellom det talte og skrevne ord.- Interesse for begynnende lekelesing og leseskriving.	<ul style="list-style-type: none">- Leke og tulle med ord spontant og organisert.- Spille spill – lotto, memory, osv.- Barna dikterer tekster, bokstaver og tall som den voksne skriver ned- Rimer og dikter- Dramatiserer- Dokumenterer- Oppmuntre til tegning og lekeskriving

5 og 6 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier.- Tall og bokstaver blir en del av det daglige livet i barnehagen.- Ha kjennskap til alfabet- Utvikle interesse for å lytte til andres fortellinger.- Trene på å hevde sine meninger, lytte til andres og vente på tur.- Kunne gjenfortelle innholdet i fortellinger.	<ul style="list-style-type: none">- Barna får møte ordbilder, bokstaver, tall og symboler.- Høytlesning, lydbøker og fortsettelsesbøker.- Mer avanserte sanger og historier som inspirasjon til fabulering og nyskapning- Alle bruke lyttereglene i samling o.l.- Trene på å skrive eget navn.- Øve å rekke opp hånden når en skal si noe.

Kropp, bevegelse, mat og helse

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Være aktive og tilstedeværende, støtte og utfordre barna til variert kroppslig lek og anerkjenne barnets mestring.
- Bidra til at barna kan tilegne seg gode vaner, holdninger og kunnskaper om kost, hygiene, aktivitet og hvile.
- Gi barna tilgang til varierte og utfordrende bevegelsesmiljøer, sanseopplevelser og kroppslig lek ute og inne, i og utenfor barnehageområdet.
- Bidra til at barna utvikler et bevisst forhold til retten til å bestemme over egen kropp og respekt for andres grenser.
- Legge til rette for at måltider og matlaging bidrar til måltids glede, deltakelse, samtaler og fellesskapsfølelse hos barna.
- Kjenne og praktisere nasjonale føringer for helsefremmende og forebyggende tiltak som gjelder barn.

MÅL: Barna skal få mulighet til å sanse, oppleve, leve, leke, lærer og skape med kroppen som utgangspunkt.

1 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Oppmuntre og veilede barna til å bli selvstendige i hverdagssituasjoner.- Bli skritt for skritt bevisst egen kropp og bruken av den.- Møbler, lekeapparater og natur skal utforskes.- Vekst og utvikling gjennom kroppslig mestring.- Få fin og grovmotoriske utfordringer.- Begynnende læring av navn på kroppsdelene.- Oppleve felleskap og glede.- Bli kjent med egne følelser.- Få en positiv oppfatning av seg selv.	<ul style="list-style-type: none">- Begynnende trening med av- og påkledning.- Lære å spise og drikke selv- Bli kjent med gode vaner for hygiene.- Gi rom for «tumblelek».- Legge til rette for grov og finmotorisk lek. For eksempel: bevegelsessanger, hinderløype og puslespill.- Samtale, sanger og regler, om kropp og kroppsdelene.- Gi rom for barns spontane innspill, i for eksempel måltid og leksituasjoner- Hjelp barnet å sette ord på ulike følelser, blant annet ved hjelp av bildesymbol og rollespill.- Gi ros og anerkjennelse.

2 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle motoriske ferdigheter og balanse - Bli bevisst kroppslige muligheter og begrensninger. - Bevisstgjøring og kjennskap til kroppsdelene. - Videreutvikle finmotorikken - Innøve pinsettgrep - Øve på å sitte i ro. - Trene på å velge pålegg og smøre selv. - Fra bleie til toalett - Lære rutiner for håndvask. - Begynnende av- og påkledning - Bli kjent med egne følelser. - Få en positiv oppfatning av seg selv. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hinderløype ute og inne - Klatrevegg ute og inne - Sykle, ake, klatre, balltrening, springe og hoppe - Bevege seg i ulendt terreng og klatre. - Sangleker - Tegning, perle, øve på å klippe. - Bruk av blyant, fargestifter og pensel. - Oppmuntre til å sitte i ro, i samling og måltid. - La barna få smøre maten selv. - Do-trening. - Håndvask - Gi barna tid til av og påkledning. - Hjelp barna til å sette ord på ulike øvelser. - Gi ros og anerkjennelse.

3 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikling av motoriske ferdigheter og kroppskontrollen - Bli glad i og fortrolig med sin egen kropp og at alle er ulike. - Glede over å være ute i all slags vær. - Pinsett- og blyantgrep blir mer innarbeidet - Velge pålegg og smøre selv. - Fokus på et hyggelig måltid og mangfoldige smaksopplevelser. - Hygiene og renslighet. - Mer selvstendig med toalettbesøk og av- og påkledning. 	<ul style="list-style-type: none"> - Gå turer i variert terreng. - Klatrevegg ute og inne. - Gi barna trygghet i utelek. - Legge til rette for kroppslig inne- og utelek. - Skape gode turopplevelser. - Legge til rette for formingsaktivitet. - Samtaler om hva som er god mat for kroppen og ikke. - Fortelle hvordan vi skal nyse, hoste i armkroken, vaske hender etterpå. - Legge til rette for selvstendighetstrening ved toalettbesøk, håndvask og av- og påkledning.

4 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle motoriske ferdigheter. - Øve på utholdenhet i aktivitet. - Bedre kontroll på finmotorikken. - Utvide forståelsen for sammenhengen mellom kosthold og helse. - Såing/innhøsting og matlaging - Få kunnskap om bakterier 	<ul style="list-style-type: none"> - Inspirere til utholdenhet på lengre turer. - Klatrevegg ute og inne. - Øve på å klippe med saks etter en strek og å fargelegge etter streker. Klippe, lime, blyantgrep og perle. - Så ulike grønnsaker/blomster. - Innhøsting av grønnsaker, frukt og bær. - Matlaging, for eksempel og være med på å lage varmlunsj, og baking. - Forklare viktigheten av håndvask og konsekvenser av manglende håndvask.

5 og 6 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle motoriske ferdigheter og utholdenhet i aktiviteter. - Økt kroppsbevissthet og konsentrasjon. - Stole på egen kropp og utfordre egne grenser. - Videreføre og utvide forståelsen mellom kosthold og helse. - Mer forståelse for hvordan kroppen fungerer innvendig og utvendig. - Bli mer selvstendig. - Lukte og smake på forskjellige matvarer. - Inneha mer kunnskap ang. såing/innhøsting og matlaging 	<ul style="list-style-type: none"> - Sirkusøving – sansemotorisktrening: Øve på å hoppe tau, spille fotball, ta imot ball og å balansere på en fot og snekre (håndtere redskap). - Klatrevegg ute og inne. - Gå lange turer. - Lære om kosthold og matens betydning for kroppens fungering. - Lære om hvordan vi ser ut inni kroppen og hvordan kroppen fungerer. - Mestre toalett besøk og av- og påkledning. - Så ulike grønnsaker/blomster. - Innhøsting av grønnsaker, frukt og bær. - Matlaging, for eksempel og være med på å lage varmlunsj, og baking.

Kunst, kultur og kreativitet

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Samtale med barna om deres og andres kunstneriske og kulturelle uttrykk.
- Gi form for, støtte og berike barnas bearbeiding av møter med kunst og kultur.
- Være lydhøre, anerkjenne og imøtekomme barns egen tradisjonskultur og barnekultur.
- Være lyttende og oppmerksomme på barnas ulike kulturelle uttrykk, vise respekt for deres ytringsformer og fremme lyst til å gå videre i utforsking av de estetiske områdene.
- Motivere barna til å utvikle seg gjennom musikk, dans, drama og annen skapende virksomhet, og gi dem mulighet til å utvikle varierte uttrykksformer.
- Synliggjøre og skape estetiske dimensjoner i barnehagens inne- og uterom.
- Gi barna anledning til å bli kjent med et mangfold av tradisjoner og kunst- og kulturuttrykk fra fortid og samtid.
- Bidra til at kulturelt mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen.

MÅL: Barna skal stimuleres til nysgjerrighet, utvide deres forståelse og bidra til undring, undersøkelser, utprøvinger og eksperimentering.

1 åringen:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Introdusere barna for formingsmateriell.- Musikk, sang, dans, bevegelse.- Drama.	<ul style="list-style-type: none">- Male, tegne og forme.- Synge sanger for barna, høre på musikk, gi rom for bevegelse, enkle instrumenter.- Dramatisere enkle fortellinger og historier.

2 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle temaer fra tidligere år. - Bli kjent med navn på farger - Innføre flere typer formingsmateriell, - Varierte musikkopplevelser - Oppleve musikk fra ulike kulturer - Eventyr - Gi inspirasjon til kreativitet - Gi rom og materiell som inspirerer til rollelek. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tilgang på ulike formingsredskaper. - Gjenta aktiviteter. - Sang, dans og musikk. - Dramatisere eventyr. - Legge til rette for kreativitet i forming, dans, sang og drama. - Ha utkleddingstøy tilgjengelig i leik. - Legge til rette for ulik type rollelek.

3 åringene:

HVA	HVORFOR
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle temaer fra tidligere år. - Kunne farger. - Mer finmotoriske aktiviteter i forming. - Kunne sangleker, bevegelsessanger, sanger med mer tekst. - Fortellinger med mer tekst. - Rollelek, drama, utkledding. 	<ul style="list-style-type: none"> - Utvide repertoar innenfor musikk og kunst, kultur. - Klippe, lime, tegne med tusj og flere farger, vannmaling. - Perle, tegneoppgaver, bygge/konstruere. - Eventyr, fortellinger, drama, flere musikkjangere. - Små-Lego, treklosser, materiell til rollelek

4 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle temaer fra tidligere år.- Kunne flere farger, lage system, mønster.- Få tegne og maleoppgaver, tegne etter modell, hodefotinger, detaljer. Blyantgrep.- Sanger med flere vers, mer avanserte melodier, lytte på musikk.- Eventyr, drama, teater.- Utrykke følelser gjennom forming, dans, sang musikk og drama.	<ul style="list-style-type: none">- Utvide repertoar i formingsmateriell, musikk, kunst og kultur.- Leikemateriell- Klippe, lime, perle, male, forme med plastelina, byggematerialer.- Introdusere flere sanger, høre på musikk, lage sanger, instrumenter.- Utkledning i forhold til roller.- Være med barna og tegne, male,- Bevisstgjøre av tanker og følelser.

5 og 6 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle temaer fra tidligere år.- Detaljer i tegning, maling, forming.- Tegne det du ser, oppgaver.- Opptredener.- Avansert rollelek, drama.	<ul style="list-style-type: none">- Utvide repertoar.- Formingsmateriell som krever mer nøyaktighet, finmotorikk.- Få ulike kunstopplevelser.- Ulike musikkopplevelser.- Sanger med mye tekst.- Spille teater

Natur, miljø og teknologi

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Legge til rette for mangfoldige naturopplevelser og bruke naturen som arena for lek, undring, utforsking og læring.
- Gi barna tid og anledning til å stille spørsmål, reflekter og lage egne forklaringer på problemstillinger, og til å delta i samtaler om det de har erfart og opplevd.
- Synliggjøre naturfenomener og reflektere sammen med barna om sammenhenger i naturen.
- Utforske og eksperimentere med teknologi og naturfenomener sammen med barna.

Mål: Barna skal få et mangfold av naturopplevelser og få oppleve naturen som en arena for lek og læring.

1 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Legge til rette for varierte opplevelser ute.- Få mulighet til å bruke sansene og undre seg.- Få kjennskap til norske husdyr	<ul style="list-style-type: none">- Være ute hver dag, få erfaring med ulikt vær.- Sette av god tid og ta utgangspunkt i barnas nysgjerrighet, interesser og forutsetninger.- Bruke bilder, sanger og pekebøker.

2 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle temaer fra tidligere år.- Få mulighet til å utforske nye områder.- Bli bevisstgjort årstidene, endringer i naturen.- Få kjennskap til hvor maten vi spiser kommer fra.- Få erfaring med iPad.- Bli introdusert for kildesortering.	<ul style="list-style-type: none">- Undring og nysgjerrighet i temaer om natur og dyr.- Voksne skal bevisstgjøre barna på ulike teknologiske funksjoner vi omgir oss med.- Tilby leikemateriell som utfordrer barnas teknologiske bevissthet.- Bruke bilder, sanger og bøker.

3 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle temaer fra tidligere år.- Få kunnskap om de fire årstidene.- Få kunnskap til elementene. Jord, ild, lys og vann.- Få mer kunnskap om kildesortering.- Få kunnskap om dyr, insekter, fisk og blomster/vekster som er naturlig i vårt område.- Få utforske ulike områder	<ul style="list-style-type: none">- Gjøre aktiviteter ute som er mulige i forhold til aktuelt vær.- Forming av snø, demninger/kanaler med vann, brenne bål, plukke blomster og annet naturmateriale.- Bruke grønnsakhagen.- Bruke bilder, sang og bøker- Turer utenfor barnehagens område.

4 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle temaer fra tidligere år.- Såing og høsting av bær, frukter og grønnsaker.- Lage mat ute og inne.- Introdusere barna for miljøvern.- Utforske ulike områder- Bruke oppslagsverk ved spørsmål og undring, også digitalt.	<ul style="list-style-type: none">- Gi barna oppgaver som stimulerer nysgjerrighet og kunnskap om naturen og miljøet.- Grønnsakhagen.- Lage mat av egenproduserte grønnsaker.- Turer utenfor barnehagens område.

5 og 6 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle temaer fra tidligere år.- Få kunnskap om solsystemet og naturfenomener.- Kunnskap om hvordan mennesket og naturen er avhengig av hverandre.- Få erfaring med kjemi og fysikk.- Gjenbruk.- Utforske ulike områder- Såing og høsting av bær, frukter og grønnsaker- Lage mat ute og inne	<ul style="list-style-type: none">- Bruke faktainformasjon i større grad enn tidligere.- Innhente materialer til gjenbruk.- Enkle kjemi/fysikk forsøk.- Bruke naturmateriale i formingsaktiviteter- Turer i skog og mark- Grønnsakhagen.- Lage mat av egenproduserte grønnsaker

Antall, rom og form

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Bruke matematiske begreper reflektert og aktivt i hverdagen.
- Bruke bøker, spill, musikk, digitale verktøy, naturmaterialer, leker og utstyr for å inspirere barna til matematisk tenkning.
- Styrke barnas nysgjerrighet, matematikkglede og interesse for matematiske sammenhenger med utgangspunkt i barnas uttrykksformer.
- Legge til rette for matematiske erfaringer gjennom å berike barnas lek og hverdag med matematiske ideer og utdypende samtaler.
- Stimulere og støtte barnas evne og utholdenhet i problemløsning.

Mål: Barna skal oppdage, utforske og skape strukturer som hjelper de til å forstå sammenhenger i naturen, samfunnet og universet.

1 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Få kjennskap til ulike former.- Sortering- Begreper: Stor-liten- Finne sin egen plass i garderoben.- Er introdusert med tallremse, særlig 1, 2, 3	<ul style="list-style-type: none">- Gjennom å ta, føle og smake på ulike former.- Rydde, og sortere leker. Legge på plass.- Bygge tårn- Putte oppi, ta ut. Borte, titt tei.- Bild av seg selv på plassen sin i garderoben.- Sanger, rim og regler med matematisk innhold- Enkle puslespill.- Visuell støtte i form av symboler

2 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Begynnende peketelling: 1, 2, 3 - Bli kjent med tallene. - Orienter seg i barnehagen, og vite hvor rommene er. - Begreper: liten - mellom - stor, over under. - Erfaring med rom og plassering. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pusle puslespill - "Gullhår og de tre bjørnene". - Bruke tall, og telling i naturlige situasjoner. - Plassering, hvor for eksempel skoene skal stå. - Fordele - en til meg, en til deg - Visuell støtte i form av symboler - Digitale verktøy

3 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle temaer fra tidligere år. - Kjenne til tallene opp til ti - Kjenne igjen noen geometriske figurer: sirkel, kvadrat osv. - Utforske former og mønstre - Kjenne igjen de vanligste fargene, og vite hva de heter. 	<ul style="list-style-type: none"> - Telleregler - Jakte på former, inne og ute. - Perle, modelleringsleire, tegning - Kims lek - Konstruksjonslek (klosser, duplo/Lego, puter, sand). - Spill, sanger, fortellinger, eventyr og bøker med matematisk innhold. - Visuell støtte i form av symboler. - Digitale verktøy

4 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle temaer fra tidligere år. - Kjenne til ukedagene og at disse har et tall. - Kjenne til måneder. - Videreutvikle tallremse. - Kjenne til bokstaver og tall. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samlinger og samtaler om ukedager, måneder og årstid - Telle fingrene - Spill, sanger, bøker, eventyr og fortellinger med matematisk innhold. - Visuell støtte i form av symboler. - Digitale verktøy

5 og 6 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle temaer fra tidligere år.- Orienter seg etter enkle kart (f.eks. skattekart)- Videreutvikle tallremse.- Forstå sammenhengen mellom tall og mengde- Kjennskap til vekt og volum- Utvikle forståelse for mengde, antall, sortering, geometriske former.	<ul style="list-style-type: none">- Kjenne igjen symboler på en terning- Tidsbegreper: i dag, i går, i morgen, osv.- Kunne navn på ukedagene og etterhvert rekkefølgen av dem- Spill, sanger, bøker, eventyr og fortellinger med matematisk innhold.- Visuell støtte i form av symboler.- Digitale verktøy- Måle med vekt og litermål i matlaging.- Bruke matematikk materiell.

Etikk, religion og filosofi

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Formidle fortellinger og skape rom for barnas opplevelser, samtaler, erfaringer og tanker om religion, livssyn, etikk og eksistensielle temaer.
- Utforske og undre seg over eksistensielle, etiske, religiøse, livssynsmessige og filosofiske spørsmål sammen med barna.
- Bidra til å utvikle barnas toleranse, interesse og respekt for hverandre og for mennesker med ulik kulturell, religiøs eller livssynsmessig tilhørighet.
- Gi barna kjennskap til og markere merkedager, høytider og tradisjoner i den kristne kulturarven og andre religioner og livssyn som er representert i barnehagen.
- Samtale med barna om religiøse og kulturelle uttrykk og være bevisst på hvordan egen deltakelse kan støtte og utvide barnas tenkning.
- Identifisere verdikonflikter i hverdagen, reflektere over verdiprioriteringer og holdninger og ha et bevisst forhold til hvordan disse kommer til uttrykk i arbeidet med barna.

Mål:

- **Barna skal få kjennskap til fortellinger, tradisjoner, verdier og høytider i ulike religioner og livssyn og erfaringer med at kulturelle uttrykk har egenverdi**
- **Barnehagen skal skape interesse for samfunnets mangfold og forståelse for andre menneskers livsverden og levesett.**

1 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Markere høytider på enkelt nivå- Anerkjennelse fra voksne- Ta barna på alvor- Gi omsorg- Utvikle interesse og respekt for hverandre	<ul style="list-style-type: none">- Bruke sansene og oppleve høytiden.- Synge og oppleve stemningen sammen.- Være observant på kroppsspråk og mimikk.- Voksne skal handle utfra barnets signaler og utfra kunnskap om barns behov- Hjelp barna til å vise godhet for hverandre- Arbeid med gruppetilhørighet.- Internasjonal måned.

2 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier- Undre seg sammen.- Erfaring i å dele med andre.- Erfaring med å ta egne valg.- Prate om følelser: Glad, lei seg, sint, redd.- Gjenkjenne følelser hos andre.- Utvikle evne til å vise omsorg for hverandre.	<ul style="list-style-type: none">- Basis høflighetsfraser, hei – ha det - takk- kan jeg få?- Voksne skal sette ord på følelsene barna har, bekrefte.- Turtaking. Sende hverandre ved matbordet. Velge sang før måltid, velge frukt og pålegg.- Øve på å lytte til hverandre- Voksne skal være gode rollemodeller, være bevisst på ord, kroppsspråk i forhold til hverandre.- Hjelp barna å tolke situasjoner barna imellom.- Gir rom for undring og filosofering.- Hjelp barna i konflikter.- Se og anerkjenne prososiale handlinger.- Voksne skal være gode rollemodeller ift. å utvikle gode relasjoner, vise respekt for hverandre.- Internasjonal måned.

3 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier- Trene på å tenke gjennom ting.- Være nysgjerrige.- Bli bevisst på at egne handlinger påvirker andre- Barn skal erfare at: «Det er flott å være meg, det er flott å være forskjellige.»- Sette grenser for seg selv- Øve på sinnemestring.- Respektere hverandre.- Samtale og bøker om vennskap.- Hva er en god venn?- Vise empati.- Bli kjent med ulike kulturer- Bli kjent med høytider og tradisjoner.	<ul style="list-style-type: none">- Voksne skal være til stede blant barna, hjelpe til i konflikter.- Sette ord på de ulike perspektiver.- Oppfordre til dialog blant barna.- Bruke historier, bilder og bøker om følelser.- Voksne skal være lyttende, stille oppfølgingsspørsmål, være undrende i dialog med barna.- Øve på å si "nei", eller "stopp" for å sette grenser for seg selv- Øve på å sette seg inn i hvordan en annen opplever en situasjon- Tydelige voksne, tydelige grenser- Samtale og bøker om ulike kulturer og levemåter.- Samtaler i hverdagen om ulikheter, hvordan alle er viktige i et fellesskap- Markering og forberedelse til høytider, tradisjoner innenfor ulike religioner og livssyn- Internasjonal måned.

4 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier.- Kjenne til representerte religioner.- Problemløsning og selvstendig tenkning.- Undring over livet (naturen, liv, død mm).- Samtale og filosofere over grunnleggende spørsmål.- Vise respekt og toleranse for hverandre i det vi sier og gjør.	<ul style="list-style-type: none">- Prøve å ordne opp i konflikter og jobbe spesielt med temaer som vennskap, gode sosiale relasjoner.- Være til stede for barna, forebygge og hjelpe til i konflikter.- Verne om gode lekesituasjoner.- Gi kunnskap om at vi er forskjellige, og at det er bra for felleskapet.- Snakke om representerte religioner- Samarbeide med foreldre til barna med annen religion enn den kristne, i forhold til om og hva som er viktig for dem.- Bruke barnas erfaringer som utgangspunkt for samtale.- Internasjonal måned.

5 og 6 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier- Den gylne regel: Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal også dere gjøre mot dem.- Reflektere over hvem man er som person, og hvordan man vil være.- Utvikle interesse og respekt for hverandre.- Forstå verdien av likheter og ulikheter i et felleskap.	<ul style="list-style-type: none">- Tid og rom for undring og filosofering over grunnleggende spørsmål.- Bruke små samtalegrupper. Eks: «Den gylne regel» som utgangspunkt til samtale.- Gi kunnskap om at vi er forskjellige, og at det er bra for felleskapet.- Øve på å si fine ting til hverandre.- Se hverandres gode gjerninger.- Internasjonal måned.

Nærmiljø og samfunn

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Sørge for at barna erfarer at deres valg og handlinger kan påvirke situasjonen både for dem selv og andre.
- Introdusere barna for personer, steder og samfunnsinstitusjoner i nærmiljøet for å skape tilhørighet og hjelpe barna med å orientere seg og ferdes trygt.
- Gi barna like muligheter, fremme likestilling og motivere diskriminering, fordommer, stereotypier og rasisme.
- Gi barna forståelse av at samfunnet er i endring, og at de inngår i en historisk, nåtidig og fremtidig sammenheng.
- Gjøre barna kjent med samisk kultur og levesett og knytte det samiske perspektivet til merkedager og hverdagsliv, kunst og kultur og mattradisjoner.
- Gi barna begynnende kjennskap til betydningen av menneskerettighetene, spesielt barnekonvensjonen.

Mål: Gjennom utforskning, opplevelser og erfaringer skal barnehagen bidra til å gjøre barna kjent med eget nærmiljø, samfunnet og verden.

1 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Bli trygge på seg selv, voksne og andre barn i barnehagen.- Bli kjent i og rundt barnehagen.- Bli en del av et felleskap og erfare å måtte ta hensyn til hverandre.- Nasjonaldagen, 17. mai	<ul style="list-style-type: none">- Personalet skal være trygge og nære voksen for barna, og gi omsorg på barnets premisser.- Bruke uteområdet året rundt.- Se fargene i det norske flagget, høre nasjonalsangen og andre sanger som hører nasjonaldagen til.- Internasjonal måned.- Besøker hverandres avdelinger

2 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Bli bedre kjent i og rundt barnehagen.- Utvide kjennskapet i nærmiljøet.- Lære å ta hensyn til hverandre.- Nasjonaldagen, 17. mai.	<ul style="list-style-type: none">- Personalet skal være seg bevisst å sette ord på barnas positive handlinger ovenfor andre, og oppmuntre de til å hjelpe hverandre.- Besøker hverandres avdelinger- Lære fargene i det norske flagget, høre, og synge nasjonalsangen og andre sanger som hører nasjonaldagen til.

3 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Barnehagens nærmiljø- Besøke steder i nærmiljøet.- Erfare at vi er likeverdige, uavhengig av kjønn, og deltar i fellesskapet.- Nasjonaldagen, 17 mai.- Samefolkets dag, 6 februar.	<ul style="list-style-type: none">- Besøke den andre avdelingen.- Gå tur til sentrum og biblioteket.- Personalet jobber for at alle barn i barnehagen skal føle seg inkludert og akseptert uavhengig av kjønn.- Fargelegge flagget, lære sanger og snakke om hvorfor vi feirer nasjonaldagen. Gå i tog.- Markere samefolkets dag med å lese bøker, se på bilder og høre på samisk musikk

4 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Barnehagens nærmiljø.- Demokratiske prinsipper- Medvirkning.- Hvor bor vi.- Utvikle forståelse for ulike tradisjoner og skikker.- Få begynnende kunnskap om menneskerettigheter og Barnekonvensjonen.- Nasjonaldagen, 17. mai.- Samefolkets dag, 6. februar	<ul style="list-style-type: none">- Videreføre besøk i og rundt barnehagen.- Snakke sammen om hvordan vi kan passe på og være venner med hverandre i barnehagen.- Samtaler om konsekvenser av handling og valg.- Snakke sammen om hvilket land, kommune, område og vei vi bor i.- Samtale om jule- og påsketradisjoner og skikker. Dåp, bryllup, begravelse, karneval, St. hans o.l. kan også være temaer for samtale.- Henge opp Barnekonvensjonen og ha samtale rundt dette

5 og 6 åringene:

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Barnehagens nærmiljø.- Besøke skolene.- Barna skal erfare at de har medvirkning og er en del av et demokratisk samfunn.- Hvor bor vi.- Utvikle forståelse for ulike tradisjoner og skikker.- FN sin Barnekonvensjon.- Nasjonaldagen, 17. mai.- Samefolkets dag 6. februar.	<ul style="list-style-type: none">- Erfare at alle mennesker, uansett alder, kjønn og forutsetninger, inngår og bidrar til fellesskapet i barnehagen.- Alle skal bli sett, hørt og bekreftet, men skal også erfare at de ikke alltid kan få gjennomslag for det de vil og det de mener.- Samtaler om universet, jorden, kontinenter og land, ved bruk av atlas og internett.- Kunnskap om barnekonvensjonen.

